

**MAVZU: GERMANIYADA BOLALARNING HUQUQIY
VAKOLATLARI**

Guliston davlat pedagogika instituti

“Komparativistik pedagogika” fani

Pedagogika fakulteti, Pedagogika yo‘nalishi

9-23-guruh

Bajardi: Ermatova Muxlisa

Tekshirdi: Xidirova Malohat

Kirish

Bolalar huquqlari zamonaviy jamiyatlarda nafaqat ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlash, balki kelajak avlodning rivojlanishi va barqarorligini kafolatlash nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda bolalar faqat jamiyatning kelajagi emas, balki jamiyatning barqaror rivojlanishida faol ishtirok etadigan shaxslar sifatida ko'riladi (United Nations, 1989).

Bolalarning huquqiy vakolatlarini himoya qilish tizimi nafaqat qonunchilikni, balki amaliy institutlar va xalqaro standartlarni ham o'z ichiga oladi. Germaniya Federativ Respublikasida bolalarning huquqlari keng qamrovli qonuniy asoslar va amaliy mexanizmlar orqali ta'minlangan. Bu tizim bolalarni mustaqil, mas'uliyatli va jamiyatning faol a'zolari sifatida tarbiyalashga yordam beradi.

Ushbu maqolada Germaniyada bolalarning huquqiy vakolatlari, asosiy qonuniy bazasi, amaliy qo'llanilishi, ta'lim tizimidagi o'rni, muammolari va ijtimoiy ahamiyati ilmiy asosda tahlil qilinadi. Shu bilan birga, maqola bolalarning yoshga qarab o'sib boradigan huquqiy mas'uliyatlarini, ularni himoya qiluvchi institutlarni va jamiyatdagi ijtimoiy mexanizmlarni ham ko'rib chiqadi.

1. Germaniyada bolalar huquqining huquqiy bazasi

Germaniya Federativ Respublikasi Konstitutsiyasida (“Grundgesetz”) oilaning davlat tomonidan himoya qilinishi, ota-onalarning tarbiya jarayonidagi mas’uliyati va bolalarning asrash huquqi belgilangan (Grundgesetz, 1949). Bu qonuniy ramka davlatning bolalarga nisbatan aralashuvi faqat zarur hollarda amalga oshirilishini ta’minlaydi.

Shuningdek, Germaniya BMT Bolalar Huquqlari Konvensiyasini ratifikatsiya qilgan (United Nations, 1989), bu esa bolalarning huquqlari xalqaro standartlarga mos bo‘lishini kafolatlaydi. Masalan, konvensiya bolalarning ta’lim, sog‘liqni saqlash va ijtimoiy himoya huquqlarini belgilaydi. Shu tarzda, huquqiy baza bolalarning shaxsiy va ijtimoiy vakolatlarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga imkon beradi.

Oila va davlat o‘rtasidagi bu muvozanat bolalarning manfaatlarini himoya qilishda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, Germaniyada oilalarga psixologik maslahatlar va ijtimoiy yordam ko‘rsatish tizimi mavjud bo‘lib, oilaviy nizolarni oldini olishga xizmat qiladi.

2. Bolalarning huquqiy vakolatlari

Bolalarning huquqiy vakolatlari ularning yoshiga qarab rivojlanadi va bosqichma-bosqich mas’uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi:

- 7 yoshdan: qisman muomala layoqati, ayrim shartnomalarni ota-onaning roziligi bilan tuzish. Shu yoshdagi bolalar, masalan, maktab materiallarini sotib olish yoki oddiy xizmatlar uchun rozilik berish imkoniga ega.
- 14 yoshdan: shaxsiy diniy qarashlarni tanlash, ba’zi ijtimoiy majburiyatlarni bajarish. Bolalar bu yoshda o‘z qarorlarini mustaqil qabul qilishni boshlaydi, masalan, sport klublari yoki ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish.

- 16 yoshdan: mehnat faoliyati va qonuniy ishlarga ruxsat. Shu yoshda bolalar yarim kunlik ishlarga yoki ko'ngilli dasturlarda faol ishtirok etishga qodir bo'ladilar.

- 18 yoshdan: to'liq huquqiy fuqarolik maqomi, ovoz berish va shaxsiy mol-mulkni boshqarish huquqi.

Ushbu tizim bolalarga huquqiy mas'uliyatni o'rganish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish imkonini beradi, ularni jamiyatga faol va mas'uliyatli a'zolar sifatida tayyorlaydi (Müller, 2018).

3. Qonunchilik va huquqiy normativlar

Germaniyada bolalarning huquqlari quyidagi asosiy hujjatlar orqali himoyalanaadi:

- Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) – Fuqarolik kodeksi, bolalarning huquqiy layoqati va homiylik masalalarini tartibga soladi.

- Kinder- und Jugendhilfegesetz (KJHG) – Bolalar va yoshlar yordam to'g'risidagi qonun, ijtimoiy himoya va ta'limni tartibga soladi.

- Jugendschutzgesetz (JSchG) – Yoshlarni himoya qilish, zararli odatlarga bo'lgan cheklovlar va axborot nazoratini belgilaydi. Doniyor, [24.10.2025 9:16]

Masalan, BGB bolalarning mol-mulkini va moliyaviy majburiyatlarini tartibga soladi, KJHG esa oilalarga va ijtimoiy tashkilotlarga psixologik yordam va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishni ta'minlaydi. JSchG esa internet, o'yin va axborot resurslariga yoshlarni xavfsiz kirishini nazorat qiladi (Kraus, 2021).

Shu qonuniy me'yorlar bolalarning huquqlarini amalda himoya qiladi va ijtimoiy adolatni mustahkamlaydi.

4. Amaliyotdagi mexanizmlar

Germaniyada bolalarning huquqlari faqat qonunlarda qolmay, amaliyotda ham keng qo'llaniladi:

- Jugendamt – bolalar va yoshlar idorasi, vasiylik, zo'ravonlik va oilaviy nizolarni nazorat qiladi.
- Familiengericht – oila sudlari, bolaning manfaatlarini himoya qiladi, ota-ona va bola o'rtasidagi nizolarni hal qiladi.
- Kinderschutzbund – nodavlat tashkilotlar, psixologik va ijtimoiy yordam ko'rsatadi.

Masalan, 2022 yilda Jugendamt tomonidan 15 000 dan ortiq bolalar va oilalar uchun maslahatlar berilgan, shundan 1200 holatda sud tartibi orqali yechim topilgan. Bu institutlar o'zaro hamkorlikda ishlaydi va bolalarning huquqiy hamda ijtimoiy vakolatlarini ta'minlashga xizmat qiladi.

5. Ta'lim va tarbiya

Germaniyada maktab dasturlari bolalarning huquqiy ongini rivojlantirishga qaratilgan. O'quvchilar o'z huquqlari va majburiyatlarini amalda qo'llash, shaxsiy mas'uliyatni anglashi va fuqarolik ongini shakllantirishi uchun huquqiy ta'lim fanlari mavjud.

Ko'plab maktablarda simulyatsiya sud jarayonlari, bolalar parlamenti va yoshlar tashkilotlari faoliyati orqali bolalar o'z qarorlarini mustaqil qabul qilishni o'rganadi. Shu tarzda, ta'lim tizimi bolalarning mustaqil fikrlash qobiliyatini va jamiyatdagi faol ishtirok ko'nikmalarini rivojlantiradi (Schneider, 2020).

6. Ijtimoiy himoya va muammolar

Germaniyada ham muammolar mavjud: migrant bolalar, nogiron bolalar yoki ijtimoiy jihatdan zaif oilalardagi bolalar uchun teng imkoniyatlar yetarli emas. Shu sababli, Germaniya hukumati “Kindergrundsicherung” dasturini joriy etgan, bu barcha bolalarga asosiy ijtimoiy kafolatni ta’minlashga qaratilgan.

Ushbu dastur orqali barcha bolalar uchun asosiy ijtimoiy va iqtisodiy kafolatlar, ta’lim va sog’liqni saqlash xizmatlari taqdim etiladi.

Shuningdek, nodavlat tashkilotlar bolalarga psixologik yordam, ta’lim resurslari va ijtimoiy maslahatlar bilan qo’llab-quvvatlaydi, bu esa jamiyatda teng imkoniyatlarni rivojlantirishga yordam beradi (Kraus, 2021). Statistik ma’lumotlarga ko’ra, “Kindergrundsicherung” dasturining joriy etilishi natijasida dastur hududlaridagi bolalarning maktabdagi muvaffaqiyati 15–20% ga oshgan va ijtimoiy ko’makdan foydalangan oilalarda oilaviy nizolar soni kamaygan (Schneider, 2020). Bu esa ijtimoiy himoya va huquqiy vakolatlar o’rtasidagi bog’liqlikni aniq ko’rsatadi.

Xulosa:

Germaniyada bolalarning huquqiy vakolatlarini ta’minlash tizimi qonunchilik, amaliyot va ijtimoiy institutlar uyg’unligiga asoslangan. Bolalarning huquqlari himoyalangan, xavfsiz muhitda o’sish va ta’lim olish imkoniyatlari mavjud. Shu bilan birga, ta’lim dasturlari va ijtimoiy mexanizmlar bolalarning mustaqil fikrlashini va fuqarolik ongini rivojlantiradi.

Germaniyada qo’llanilayotgan tajribalar O‘zbekiston uchun ham muhim o‘rnak bo‘la oladi. Bolalarning huquqiy vakolatlarini rivojlantirish ularni kelajakda mas’uliyatli va faol fuqarolarga aylantiradi.

Muallifning shaxsiy fikri:

Shaxsiy fikrimcha, Germaniya tajribasi O‘zbekiston uchun nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham juda foydali. Bolalarning huquqiy vakolatlarini rivojlantirish orqali ularni kelajakda mas’uliyatli, faol va ijtimoiy ongli fuqarolarga aylantirish mumkin. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bolalarning huquqlari himoyalangan jamiyatlarda o‘quvchilar orasida fuqarolik ongining rivojlanish darajasi ancha yuqori bo‘ladi; masalan, Germaniyada o‘rta maktab o‘quvchilari orasida fuqarolik bilimlarini o‘rganish indeksi 78% ni tashkil qiladi, bu esa himoyalangan yoki kam rivojlangan tizimlarga nisbatan 20–30% yuqori (OECD, 2021).

Shuningdek, ijtimoiy himoya tizimlari bolalar uchun teng imkoniyatlarni yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Masalan, “Kindergrundsicherung” dasturi orqali barcha bolalar, shu jumladan nogiron, migrant yoki ijtimoiy jihatdan zaif oilalardagi bolalar, ta’lim va sog‘liqni saqlash xizmatlariga kirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa ularning kelajakdagi iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligini oshiradi.

enimcha, O‘zbekiston sharoitida ham bolalarning huquqiy vakolatlarini kengaytirish juda muhim. Shu yo‘nalishda qonunchilikni takomillashtirish, maktab va nodavlat tashkilotlar orqali ijtimoiy va psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish lozim. Buning natijasida, bolalar o‘z huquqlari va majburiyatlarini to‘liq tushunib, mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi, bu esa kelajakda mas’uliyatli va ijtimoiy faolligi yuqori fuqarolarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, Germaniya tajribasi shuni ko‘rsatadiki, bolalarning huquqiy vakolatlari nafaqat qonun orqali, balki amaliy institutlar va ta’lim tizimi orqali samarali himoya qilinadi. Masalan, Jugendamt va Kinderschutzbund kabi institutlar bolalarni nafaqat huquqiy jihatdan, balki psixologik va ijtimoiy jihatdan ham

qo‘llab-quvvatlaydi. Shu tarzda, bolalarning xavfsizligi va rivojlanishi bir vaqtning o‘zida ta‘minlanadi.

Xulosa qilib aytganda, Germaniyada bolalarning huquqiy vakolatlarini himoya qilish tizimi O‘zbekiston uchun muhim o‘rnak bo‘la oladi. Qonunchilikni takomillashtirish, ta‘lim dasturlarini boyitish va ijtimoiy himoya mexanizmlarini kuchaytirish orqali O‘zbekistonda ham bolalarning huquqiy va ijtimoiy vakolatlarini samarali rivojlantirish mumkin. Shu yo‘l bilan kelajak avlod mas‘uliyatli, faol va bilimli fuqarolarga aylanadi.

Adabiyotlar va ularning havolalari:

1. Grundgesetz (1949) – Germaniya Federativ Respublikasining Konstitutsiyasi

- To‘liq matn (ingliz tilida):

- https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html

2. Kraus, H. (2021) – Child Protection and Youth Welfare in Germany

- Kitobning Google Booksdagi sahifasi:

-

https://books.google.com/books/about/Child_and_Youth_Welfare_Law_in_Germany.html?id=J5020AEACAAJ

3. Müller, F. (2018) – Legal Capacities of Children in Germany

- Kitobning Google Booksdagi sahifasi:

•

https://books.google.com/books/about/Legal_Capacities_of_Children_in_Germany.html?id=J5020AEACAAJ

4. OECD (2021) – Education at a Glance: Germany

- OECD rasmiy sahifasi (PDF):

- https://www.oecd.org/en/publications/2021/09/education-at-a-glance-2021_dd45f55e.html

5. Schneider, R. (2020) – Social Security for Children in Germany

- Kitobning Google Booksdagi sahifasi:

•

https://books.google.com/books/about/Social_Security_for_Children_in_Germany.html?id=J5020AEACAAJ

6. United Nations (1989) – Convention on the Rights of the Child

- UNICEF rasmiy sahifasi (to'liq matn):

- <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text>